Pospíšil, Ivo

Slovensko-ruské vztahy: rekapitulace a hledání nových poloh

Opera Slavica. 2003, vol. 13, iss. 1, pp. 58-61

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/117705
Access Date: 30. 11. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

tématickému rozsahu písní Vysockého. Ve své disertační práci H. Filipová značně prohloubila cíle a své bádání soustředila na analýzu poetiky básníkových textů s přiblížením k české recepci jeho tvorby.

Myslíme si, že autorka monografie příliš zobecnila metodologickou a teoretickou základnu své práce ve snaze prozkoumat specifiku poezie Vysockého v širokém kontextu ruské verzifikace, navíc v rusko-české konfrontaci. H. Filipová argumentuje svůj záměr faktem, že adresuje své teoretické vstupy v této oblasti „méně informovanému" českému čtenáři. Nemyslíme si však, že po přečtení (v ruštině!) této dost popisné analýzy kategorie teorie verše bude český čtenář více informován. Navíc sama autorka konstatuje, že pokud se snažíme poezii Vysockého včlenit do tradičních verzifikačních kategorií, musíme uznat, že se zde častěji setkáváme s výjimkami a odchylkami od normativních principů. Přestože v prvních kapitolách monografie najdeme řadu zajímavých postřehů ohledně například rytmických a sémantických komponentů veršů Vysockého nebo prolínání básnického a hudebního rytmu aj., z našeho pohledu je ale největším přínosem 3. kapitola, kde se autorka snaží pojmout tvorbu Vysockého jako celek. Přitom analyzuje žánrově-tématické spektrum jeho tvorby prizmatem cyklizace. Právě tento aspekt umožňuje na jedné straně zachytit myšlenkové bohatství a žánrově-stylovou mnohotvárnost textů Vysockého a současně sledovat evoluci formování a dynamiku jeho tvorby od raných tzv. „blatných písní" až po hlubokou reflexivní lyriku. Tato část monografie se vyznačuje celou řadou individuálních a originálních přístupů (např. zajímavou interpretací filozofické poezie Vysockého), polemickým charakterem (viz. např. polemiku s koncepcí H. Pfandle) a kritickým postojem k některým textům Vysockého. Monografie je věcná, vyznačuje se střízlivými vědeckými formulacemi bez zbytečných emocí, které někdy převažují v ruském „vysockověděniji". Práce je napsána výrazným a precizním jazykem až na některé sémantické a terminologické nepřesnosti.

Monografie Heleny Filipové nepochybně upoutá pozornost jak slavistické, tak studentské a čtenářské obce (dodáme, že pro její rozšíření očividně bude nutno vydat knihu v českém jazyce). Autorce se podařilo vstoupit do obsáhlého a rozmanitého uměleckého prostoru tvorby Vysockého a přesvědčivě dokázat, že jde o plnohodnotnou tvorbu organicky spojenou s lepšími vzory ruské poezie 19. a 20. století.

Galina Binová

Slovensko-ruské vztahy: rekapitulace a hledání nových poloh

Slovensko-ruské jazykové, literárne a kultúrne vzťahy a súvislosti. Slovenská rada Združenia slovanskej vzájomnosti, katedra rusistiky Filozofickej fakulty UKF v Nitre, Asociácia rusistov Slovenska, Bratislava – Nitra 2002.

Ambicí semináře a sborníku, jak o nich píše jejich garant Andrej Červeňák, je hledání dalších kamínků v mozaice slovensko-ruských kulturních vztahů. V tomto smyslu navazuje nitranská literárněvědná rusistika na předchozí grantové projekty *Ruská moderna* (1992-1994) a *Biele miesta* (1997, 1998), resp. V. *Solovjov po sto rokoch* (2001), nemluvě o dalších desítkách vědeckých studií.

Oddíl literárněvědný zahajuje rusky psaná studie *Esse o russkoj literature v period globalizacii*; její autor Andrej Červeňák staví proti sobě globalizaci jako proces usilující o východisko ze současné sociální a ideové krize světa a postmodernismus směřující podle něho spíše k uzavřenosti: je však otázka, zda postmodernistická individualizace a „libovolnost" není právě naopak tím jevem, který zpřístupňuje všechno všem, tedy velmi otevřeným, směřujícím ke globalitě. Více podnětů nachází autor v ruské klasické literatuře a z jeho pojetí antropologické literární vědy vycházející z člověka jako největší hodnoty vyplývají i jeho závěry pro slovenskou (a nejen pro ni) literárněvědnou rusistiku: odstranit veškerá tabu, otevřít literární vědu jiným vědám, spolupráci všech rusistů, obnovu postavení ruské literatury na Slovensku. Pokud jde o průnik literární vědy a jiných věd, nelze než souhlasit (viz činnost brněnského týmu *Areálových studií a integrované žánrové typologie*, existenci brněnské oborové rady doktorského studia *Teorie areálových studií*, vydávání sborníků, studijních materiálů a časem i monografií); i antropologie literatury má však své limity, stejně jako přílišné otevření a tím rozrušení relativně kompaktní literárněvědné metodologie založené na jakobsonovské literárnosti, jak jsem o tom psal v souvislosti s pracemi Ľ. Plesníka a Z. Rédeye. V každém případě by však bylo nutné otevřít rusistiku jako takovou komparatistice a vyšším literárněvědným syntézám, zapojit ji více do slavistiky a světové literární vědy: právě uzavřenost, kdysi charakteristická právě pro ruskou a sovětskou literární vědu, ale i pro slovenskou, dílem i českou rusistiku, jí nejvíce škodila.

Překladatelka Nina Šulginová se ve svém článku svěřuje se zkušenostmi s překládáním slovenské literatury; její práci je nutno hodnotit kladně, ale v úvodní partii zamrzí snad nezáměrná falzifikace historické skutečnosti nebo spíše zastírání tvrdé pravdy: zatímco velká delegace slovenských prozaiků, která přijela do Moskvy roku 1969, jednala vstřícně (asi půl roku po vzniku federace), z české strany přišel zákaz překládat M. Kunderu, J. Škvoreckého, B. Hrabala, P. Kohouta, L. Vaculíka, A. Lustiga aj. Je to asi pravda, že takový dokument české strany existoval, ale všichni víme, proč to všechno bylo. A což takhle ruské překlady Tatarky a Mňačka v 70. letech 20. století? Příčinou je ovšem jiné postavení slovenského a českého národa a jejich diametrálně odlišné cíle – jak se ukázalo a ukazuje – v roce 1968 i odlišný sovětský tlak.

Sergej Makara se tezovitě vrací k svému tématu triadičnosti v tvorbě V. F. Odojevského (romantično, realistično, vize). Augustín Sokol si v pojednání *Fenomén O. E.* v dobrém zažertoval s brněnským rodákem, matematikem Gödelem, Járou Cimrmanem, Puškinem i A. Červeňákem, ale přitom upozornil na závažné okolnosti fungování informačních systémů, tedy i umění. Eva Langsteinová zkoumala dialog kultur na příkladu opery Jána Cikkera *Vzkříšení* na motivy Tolstého románu, Marta Kováčová posoudila slovenskou recepci Gorkého *Matky* a odhalila jeho vícerozměrnost, Larisa Holíková zkoumala román *Tichý Don*: sama je zastánkyní nezpochybnitelnosti Šolochovova autorství. Jednak tu sumarizuje dosavadní výzkumy od pařížské knihy *Stremja Tichogo Dona* (1974), přes norsko-švédský týmový výzkum Geira Kjetsaa k dalším pochybnostem. Nemyslím si však, že je dobré spojovat problém *Tichého Donu* se systémově jinými případy, jako je např. *Slovo o pluku Igorově*. Je zřejmé, že M. Šolochov se dostal do kontaktu nejen s romány Fjodora Krjukova, ale i s dalšími dokumenty, kterých mohl využít – tak či onak, široce či jen marginálně – to je však ve světové literatuře běžné a v době postmodernismu se otázka autorství stala spíše akademickou – nikoli však práv-

ně, i když i sem se jistě časem promítne postmoderní ambivalence a intetextovost. Vladimír Čerevka se ve stati *Recepcia ruskej literatúry na Slovensku na začiatku 20. storočia a dnes* zamýšlí nad změnami: „Storočný časový odstup v oblasti recepcie ruskej literatúry na Slovensku sa nám dnes javí ako plavba po rozbúrenom mori. Urobilo sa dosť, len posledné desaťročie akoby zostalo dlžníkom." (s. 107). Natália Muránska píše o slovenské podobě románu *Mistr a Markétka*, zejména s ohledem na jeho cenzurovanou a necenzurovanou verzi. Lýdia Říhová se zabývá „křížovou cestou" Michaila Narici, autora *Nedozpívané písně* (1961, čas. *Grani*), vězně Stalinova i Chruščovova režimu. A. Červeňák analyzuje ruskou podobu Rúfusovy *Ódy na radost*. Spíše metodologickým doplňkem a pozadím svazku je rozsáhlá studie autora těchto řádků *Česko-ruské literární vztahy: několik okruhů a úskalí*.

Jazykovědnou partii otvírá Natalja Kiseljova studií o slovensko-ruských jazykových spojitostech. Její stať je kompetentní, v závěru konstatuje vzrůst zájmu o ruštinu na Slovensku, jen nevím, zda jazyková kultura současných politiků je tím pravým, co má posílit vztah k jazyku. Další dvě studie zkoumají vývoj nového lexika: Jozef Sipko ve stati *Fragmenty jazykovoj kartiny postsovetskoj epochi* si všímá jazyka ruské publicistiky ve srovnání se slovenskou situací, Marián Varga zase reflektuje válku s terorismem na titulcích slovenského a ukrajinského tisku.

V oddíle kulturně historickém zaujme hned první stať Ľudmily Benedikové o slovenské migraci do Ruska: pozoruhodná je aktivita slovenských podnikatelů, jejichž éra však nutně skončila bolševickou revolucí. Autorka si pozitivně všímá také úlohy Slováků v československých legiích v Rusku. Z pozoruhodné stati Ľubici Harbuľové se dovídáme o vzpomínkách slovenského politika Mikuláše Gacka na Moskvu let 1940-1941, jak ji viděl jako tehdejší kulturní atašé Slovenského štátu (vyslancem byl Fraňo Tiso) ve Svazu sovětských socialistických republik. Gacek znal Rusko již mnohem dřív: jako rakousko-uherský voják, ruský zajatec a nakonec člen československých legií v Rusku. V roce 1936 vydal o tom v Martině své *Sibírske zápisky* (1915-1920). I když se mu v Moskvě počátku 40. let 20. století nepodařilo prolomit kruh mlčení a navázat skutečně relevantní kulturní vztahy, jeho ostrý pohled ze strany na Moskvu té doby je skvělý: především ukazuje nejen na nerovnoměrnost a problémy, ale také na všeobecné nadšení, relativní blahobyt a spokojenost moskevské populace; to je přesně to, co známe i z tehdejších i pozdějších, již značně kritických sovětských a ruských pramenů. Gackovy moskevské paměti znovu vyzývají k tomu, abychom se na stalinské Rusko 30. a 40. let 20. století podívali komplexněji a hledali příčiny tehdejšího stavu hlubinněji, než je zatím zvykem.

Oľga Guzyová píše o pravoslavném klášterním objektu v Ladomirové, který se od 20. let 20. století stal centrem pravoslavného života a tisku. V článku se také objevuje jméno českého paleoslavisty Josefa Vašici. Ruský spisovatel Ivan Šmeljov při práci na pojednání o pravoslavných klášterech *Staryj Valaam* navštívil také komplex v Ladomirové (1937, 1938). Vladimír Matula líčí spolupráci Ľ. Štúra s ruským slavistou, básníkem a překladatelem Nikolajem Vasiljevičem Bergem (1823-1884), Jelena Pravda ukazuje na nejednoznačné přijímání Rusů Slováky (slovenští studenti si namnoze uchovávají spíše negativní sterotyp Rusa: jak by tomu asi u českých studentů?), ve stati Niny Ščipanské se připomíná 200. výročí narození významného lingvisty, autora známého *Výkladového slovníku živého velkoruského jazyka* (200 000 slov) Vladimira Dala

(Dal'), po otci Dána, jehož předkové do Ruska přišli na pozvání Petra I. Škoda, že se zde více nemluví o literárních spojitostech a inspiracích Dalova slovníku. Vasilij Rjabov analyzuje druhou expozici Puškinova muzea v Brodzanech, Eva Kollárová kompetentně píše o rusko-slovenském dialogu kultur v dnešní cizojazyčné edukaci.

V poslední části se jednak informuje o udělení Řádu A. S. Puškina výnosem prezidenta Ruské federace Vladimira Putina slovenskému dramatikovi Osvaldu Zahradníkovi a literárnímu vědci Andreji Červeňákovi, jednak o inscenování Zahradníkových her v Moskvě (Dagmar Podmaková) a o vývoji slovenské rusistiky (Michal Antoš), kde se zdůrazňuje Červeňákova klíčová úloha; je tu i studie Viktorije Kamenské o překladech her Osvalda Zahradníka. Závěr svazku tvoří informace o jednotlivých rusistiských pracovištích na Slovensku.

Kniha má sumarizační charakter, v některých příspěvcích ukazuje na problémy a naznačuje postup řešení; více kritického zaostření by jí však neuškodilo, stejně jako lepší editorská a korektorská péče. To však nic nemění na záslužnosti svazku a jeho důležitosti – a to nejen pro slovenskou rusistiku. Takové komplexní dílo české rusistice zatím chybí.

Ivo Pospíšil

Sborník na počest sedmdesátin profesora Milivoje Jovanoviče

V nakladatelství *Pjataja strana* (Bělehrad – Moskva) vyšel v roce 2002 sborník s názvem *Sine arte, nihil*, věnovaný sedmdesátým narozeninám profesora bělehradské univerzity Milivoje Jovanoviče, autora rozsáhlých monografií o Babelovi, Bulgakovovi, Dostojevském, stovek statí a referátů na konferencích, 14 románů (!) a mnoha dalších publikací. Jovanovič publikoval v 18 zemích světa, je znám jako vášnivý polemik a diskutér, vždy s dokonalou a nezvratnou faktografickou výzbrojí. U nás je znám od roku 1968, kdy na olomouckém sympoziu o sovětské literatuře třicátých let vystoupil s pronikavým příspěvkem (je připomenut v nedávném jekatěrinburském sborníku). V poslední době styky s jugoslávskými literárními vědci bohužel ochably, ale jejich kontakty se světem jsou živé a plodné. Ne náhodou zaslali do Jovanovičova sborníku jako dar jubilantovi své stati badatelé z Ruska (z Moskvy, Petrohradu, Tambova, Samary, Permi), Polska (z Varšavy, Gdaňska, Toruně, Lublinu), Ukrajiny (z Kyjeva), Německa (z Mnichova, Bielefeldu, Kolína, Tübingenu, Regensburgu), Izraele (z Jeruzaléma), USA (z Los Angeles), Itálie (z Bergama), Maďarska (z Budapešti), Bulharska (z Šumenu), Rakouska (z Klagenfurtu), Argentiny (z Buenos Aires), Lotyšska (z Rigy), Švédska (ze Stockholmu) a Česka (z Olomouce). Už sám výčet zemí, odkud přišly příspěvky, hovoří jasně o vážnosti, jíž se jubilant těší ve světové literární vědě.

Sborník, který sestavila a redigovala Jovanovičova žákyně, profesorka Kornelija Ičinová, obsahuje studie na nejrůznější témata, mezi nimiž dominují stati o problémech díla Dostojevského (minuciózní analýzy některých obrazů i jeho tvorba v širším literárním kontextu), a o poetice symbolistů a futuristů. Jsou tu však i příspěvky vztahové (H. Heine v Rusku, P.Gauguin v Rusku, D'Annunzio a Dostojevskij, ruský a italský fu-